

Píseň: 366 – Zavítej nám DS + modlitba // S148

Text: Est 1

Milé sestry, milí bratři,

knih Ester obsahuje nejen mistrně zpracovaný a velmi působivý příběh, ale sama má velmi spletitou historii „kanonizace“. Protože dnes s tímto biblickým spisem začínáme, budu se dnes zčásti věnovat úvodu k této knize. V druhé části pak čtené první kapitole, která je zcela klíčová a nezbytná pro zbytek příběhu, jak už to u dobrých příběhů bývá.

(*stihneme-li*) Budu hovořit také o vztahu tohoto kanonického spisu a tzv. „Přídavek k Ester“, deuterokanonického spisu. A na závěr přečtu a budu se věnovat přídatku k první kapitole.

Knih Ester patří ke knihám, se kterými byl i v židovství velký problém a mnoho diskuzí, zda mají být zařazeny do kánonu Písma svatého. V křesťanství pak byly tyto problémy u knihy Ester ještě větší.

Slovo „kánon“ je odvozeno od ř. slova „κανη“, což znamená „rákos“. Rákos se používal k měření a jako míra. A tak i slovo „kánon“ znamená „míra“, to podle čeho se má to či ono poměřovat. V náboženském smyslu je pak „kánon“ název pro sbírku spisů, které jsou tím, podle čeho má člověk poměřovat svůj život, minulost i budoucnost, svá rozhodnutí a činy, ale také svět a dějiny, rok, vztah k druhým lidem, společnost atd.

Kánon samozřejmě není matematická definice toho, co přesně a jasně je platné, a tedy že vše ostatní už není platné, nebo vystihující pravdu. Není dělením na „ano“ a „ne“. Je snahou vyhranit a ukázat k čemu všemu se dané náboženství vztahuje, jakými způsoby promlouvá a do jakých situací – a co je jeho podstatou. Vlastně kánon sám ukazuje, co je podstatné – a co není. Proto je také Bible tak tlustá.

A to vše spíše symbolicky, jako směrovka, jako míra ke které vztahovat jedincův vlastní život. Ne jako sbírka tezí – ty nemohou

vystihnout a obsáhnout žádnou lidskou bytost, natožpak život nebo svět.

Židovský kánon je toho krásným příkladem. Křesťanský také, však jsou téměř totožné, ponecháme-li stranou tzv. „Nový zákon“. Židovský kánon obsahuje knihy jako je Genesis (Břešít), plný příběhů, někdy už velmi těžko srozumitelných, ale také např. Josefovy příběhy, kterým rozumíme velmi dobře. A krom toho také knihy jako je Ezdráš, Nehemjáš či Leviticus, knihy velmi náročné na čtení, téměř bez příběhu, mluvící o předpisech a nařízeních. A také knihy jako jsou Žalmy, Kazatel, Job, Jonáš, Jozue či Ozeáš. Tedy knihy modliteb a písní, mouder, divadelní hru, spis o dobývání zaslíbené země či velmi tvrdá prorocká slova.

A po nesnadném vývoji do tohoto kánonu patří i kniha Ester – kniha, kde o Bohu není ani jediná zmínka. Spis Ester, který až do dnešní doby je zejména pro kř. velmi problematickým, často i více než třeba právě zmiňovaný spis Jozue.

Kniha Ester byla začleněna do kánonu Tenaku, tedy židovských svatých Písem, mezi 3. st. BC a 3. st. AD – bližší datace je téměř nemožná. Do křesťanského kánonu však byla začleněna až o století později, na konci 4. století na koncilech v letech 393 (Hippo) a 397 (Kartágo).

Přes všechny diskuse, pochybnosti a námitky se kniha Ester stala nejdůležitějším, nejčtenějším a nejoblíbenějším spisem Písma svatého pro židy, který zároveň není součástí Tóry (Pentateuchu). Slovy Maimonida, středověkého rabbiho: „Až Proroci a Spisy pomínou a přijde Mesiáš, Tóra a Ester zůstanou.“

Pro kř. byl a často je tento spis velmi problematickým. Martin Luther spis vehementně potíral: „Vůči tomuto spisu jsem tak nepřátelský, že si přeji, aby nikdy neexistoval, protože příliš judaizuje a obsahuje příliš pohanské nemravnosti!“

Všimněme si ohromného rozdílu v postoji kř. a židovském, jak jsou reprezentovány těmito výroky, které dobře vystihují obecnou náladu ke spisu Ester. V křesťanství nebyl žádný komentář k Ester napsán až do středověku. Církevní Otcové se k němu vůbec nevyjadřovali a ani citace či odkazy k Ester bychom do doby

středověku téměř nenašli – a když už, byly by právě k oněm „Přídavkům“.

Přídavky

Hebrejský text knihy Ester vznikl zhruba mezi lety 460-150 BC. Tedy v období od konce vlády Artaxerxa (Xerxes I. – „Achašvéróš“) a pevným dokladem o výskytu „dne Mordekajova“, tedy svátku Púrím, jak je k nalezení v 2Makk 15, 36. To je text, jak je přeložen v ČEP. Při jeho překladu do řečtiny, do tzv. „Septuaginty“ (LXX; cca 3. st. BC) jeho překladatelé nejen ledacos vypustili, ale hlavně sepsali tzv. „Přídavky k Ester“, jež jsou v řadě verzí Bible přímo součástí spisu.

Kdo z vás má onu koženou českou „bilingvu“, tedy vydání Bible kde je na každé straně v jednom sloupci text BKR a v druhém ČEP, má k dispozici i tyto „Přídavky k Ester“, spolu s dalšími tzv. „deuterokanonickými“ spisy.

Nejprve k rozdílu mezi knihami „kanonickými“ a „deuterokanonickými“: Jak jsem už řekl, knihy kanonizované jsou ty spisy, které byly mnohými generacemi židů/kř. shledány jsou vhodné k tomu, aby sloužily jako míra, k níž by se jednotlivci i společenství mohli vztahovat, jíž by mohli měřit sebe, svou duši i svět kolem sebe. Totiž že tyto spisy vystihují všechno důležité, co je potřeba – a také naznačují, co již potřeba není. To však nedělají nijak tvrdě a vyhraněně.

Spisy „deuterokanonické“ jsou v kř. tradici ty spisy, které např. církevní Otcové v prvních stoletích běžně používali, ale už tehdy nad nimi visel určitý otazník. Katolická církev a církev pravoslavná (V) je uznává za i nadále kanonické. Protestantské církve nikoli, protože byly shledány jako již nemálo problematické. Jak kvůli pozdějšímu vzniku, kvůli odlišným motivacím jejich vzniku, způsobu vyjadřování atd. od „kanonických“ spisů. Avšak i mnozí protestanté deuterokanonické spisy podkládají sice za ne natolik závazné a vhodné k bytí „mírou“ jako spisy kanonické, ale že v nich i přesto je obsaženo mnoho moudrého a pravdivého o Božím zjevení a jednání v tomto světě. A stojí tedy za čtení a studium.

Přídavky k Ester obsahují asi šest „kapitol“, spíše vsuvek o různém rozsahu, ke spisu Ester. Doplnují něco k jejímu závěru, přidávají „předzačátek“, tedy svého druhu předmluvu k celému příběhu, a pak zejména modlitby Mordokaje a Ester, o kterých je v textu knihy Ester jen zmínka.

Tyto Přídavky vznikly právě jako snaha spis Ester „znáboženštět“. Hospodinovo jméno obsahují 42x, oproti Ester – 0x. Vsunuty jsou právě modlitby Mordokaje a Ester – což jsou postavy, jež byly a jsou mnohými křesťany vnímány jako nemálo problematické postavy. Hebrejský závazný text o žádných Přídavcích nic neví.

V Přídavcích lze číst také o Ester omdlévající před králem, o králi, který ji omdlenou bere do náruče a nese na trůn atd.

Já dnes přidám Přídavek k první kapitole k výkladu první kapitoly.

Ester 1

Jak jsem již řekl, Ester je z nejmistrněji zpracovaných příběhů v Písmu svatém vůbec. Už první kapitola nám toto naznačí velmi dobře. Avšak ještě musím připomenout jednu velmi, velmi důležitou skutečnost, kterou musíme mít na paměti vždy, když čteme takovýto spis. Tedy vlastně dvě: Ester je jeden příběh jako celek a tak je potřeba ho vždy vnímat. Přímo doporučuji, abyste si ji přečetli celou, má deset nedlouhých kapitol (pokud jste tak již neučinili).

Ta důležitější skutečnost: Jakožto křesťané nemůžeme zdaleka plně pocítit a pochopit sdělení knihy Ester – totiž sdělení knihy popisující záchranu a vysvobození Israelského národa před naprostou, ale naprostou anihilací. Tím méně po druhé světové válce.

Mějme tedy vždy na paměti, že jako křesťané jsme to byli my (ačkoli snad nikdo z nás osobně!), kdo se podíleli na pogromech a utlačování židů. Že jako křesťané jsme nikdy naprostému zničení a anihilaci do tváře nehleděli, zato židovský národ nejednou, od starověku až do moderních dějin posledních desetiletí.

Bud'me tedy velmi opatrní a zdržujme se rychlých úsudků či výkladů ať už jednotlivostí v příběhu, tak i jeho celku.

Nechme tedy, jako vždy, nejprve promluvit příběh sám. Má své vlastní sdělení a naše osobnost, touha, snaha pochopit či si z příběhu něco tzv. „vzít“, je až sekundární. Ano, může se stát, že nás příběh vůbec neosloví, že ho třeba i nepochopíme nebo budeme nesouhlasit – ale vždy necht' promluví příběh sám se svým sdělením.

Král Artaxerxes, přesněji Xerxes I., zde jmenovaný jako Achašvéróš, vládl v letech 486-465 BC. Vládl Perské říši, jedné z největších světových říší všech dob. I biblický text to popisuje – od Kúše po Indii. Sděleno dnes srozumitelnějšími termíny – od Řecka až po Indii, včetně, ačkoli ne Indii celé.

Příběh začíná králem připravujícím ohromnou hostinu pro všechny velmože a služebníky. Král Achašvéróš po mnoho dní vystavoval na odív své bohatství všem vojenským činitelům, šlechtě i správcům krajín po celých 180 dní, tedy půl roku. A když pak těchto 180 dní skončilo, uspořádal další hostinu, tentokrát už týdenní pro všechny lid na svém hradě v Šúšanu.

Takovou moc a bohatství měl Achašvéróš k dispozici, že se mohlo 180 dní jen bujaře slavit a užívat hostin. Dokonce takovou, že:

„Sněhobílé tkaniny lněné a bavlněné i látky purpurově fialové byly zavěšeny na bělostných a šarlatových provazech, provlečených stříbrnými kruhy na mramorových sloupech. Zlatá a stříbrná lehátka stála na mozaikové dlažbě z alabastru a mramoru, z perleti a drahokamů.

Nápoje se podávaly ve zlatých nádobách, z nichž každá byla jiná. A vína královského bylo mnoho, jak se na krále sluší. Na králův pokyn se popíjelo dle libosti. Tak totiž uložil král všem hodnostářům svého domu, aby každému vyhověli podle přání.“ (Est 1, 6-8)

Vypraveč Esteřina příběhu si nechává velice záležet na tom, abychom vnímali pompéznost a přebujelost pocitu vlastní moci a bohatství říše. Dokonce má král takovou moc, že přikazuje, jak moc se má pít! Avšak tentokrát se benevolentní vládce rozhodl dovolit pít podle libosti. Což bude mít řadu následků.

První následek přichází hned v 10. verši. Po dlouhém popisu ohromné hostiny pro chlapy v perské říši je sdělenou jednou krátkou větou, že: „Také královna Vašti pořádala hostinu pro ženy a v královském době krále Achašvéróše.“ Jaký rozdíl mezi mužskou pompézností a chlubitostí a hostinou královny Vašti!

Ve starověku nebyly takovéto oddělené hostiny ničím neobvyklým, naopak. Ženy i muži se jich účastnili společně, ale jen do doby, než se začlo pít. V takovou chvíli ženy obvykle odcházely na vlastní „hostinu“. V příběhu knihy Ester je však situace odlišná – ženy mají od počátku svou vlastní hostinu.

Poslední den hostiny se král „rozjařil vínem“, dosl. „bylo srdce krále dobré ve víně“. Můžeme být odvážnější v překladu, totiž že král měl notně „připito“. Následkem čehož chce předvést nejen svůj majetek, zlato, drahokamy, víno, bohatství, ale také svou krásnou manželku a svou moc nad ní.

Vašti však odmítla. Král se samozřejmě naštvál, vždyť mu jeho vlastní žena odmítla poslušnost, navíc před jeho poddanými! Přesto je jeho reakce na toto odmítnutí úsměvná: Tento mocný král, chlubicí se ohromnou říší a bohatstvím se obrací ke znalcům zákona. Tak se to přece dělá, když královna odmítne uposlechnout příkaz opilého manžela, který ji chce předvádět jako jeden ze svých majetků!

Skutečně i autor knihy popisuje jednání krále Achašvéróše až satiricky: Přece i takovouto záležitost je třeba předložit znalcům zákona a obyčejů! Vždyť ten král ani neví, co má dělat, když ho jeho vlastní manželka-královna odmítne! Dokonce velmi vznesně se doptává svých znalců, totiž ve třetí osobě: „Co se má stát podle zákona s královnou Vašti za to, že neučinila, co ji vzkázal král Achašvéróš?!“ Takový je král, který je jednou z hlavních postav celého příběhu!

Královi odpoví jeden z jeho nejbližších velmožů: „Královna se tímto provinila nejen proti králi, ale i proti všem velmožům a dokonce proti všem národům, které žijí ve všech krajinách krále Achašvéróše!“ Přimysleme si pijanskou atmosféru a situaci, kdy už i král má nemálo připito, a dolehne na nás plně hloupost nejen králova jednání, ale také reakce jeho znalce: Cože? Královna Vašti se nám,

připitým velmožům nechtěla předvést ve svém půvabu a kráse? Tak to se provinila proti nám všem, jsme s tebou, králi, proti této neposlušné ženě! Ba dokonce se provinila proti všem národům!

Dokonce, králi, se tohle jistě donese ke všem ženám a budeme mít všichni jak tu sedíme, vlastně všichni muži v celém království, doma velký průšvih!

Tak víš co, králi? Pořádně ji to oplatíme! Ona nechtěla přijít? Tak ji zakaž před tebe přistupovat! No a když už jsi v tom, najdi si nějakou jinou, ať nám můžeš předvádět jinou krásku!

Znalec Memúkan však tímto neskončil, ale ještě si přisadil, aby byla úplně jasná hloupost připitých dvořanů: Protože po výnosu, králi, že Vašti už před tebe nesmí, budou všechny ženy prokazovat úctu svým manželům!

Králi i ostatním se tento výnos, samozřejmě, zalíbil, jakkoli je hloupý a nedomyšlený, ale to tak na hostinách a v srdcích naložených ve víně bývá. A tak král vydal výnos, že každý muž má vládnout ve svém domě – jaká to novinka!

Vypravěč příběhu tak předkládá první hlavní role a kulisy následujícího příběhu, a to ve velmi ironickém tónu: Přebujelá říše a pompézní král je tak ješitný, že chce předvádět svou krásnou ženu jako nějakou věc. A ve své téměř opilosti si nechá nakukat stejně připitým velmožem, že by měl přikázat, aby všichni muži vládli ve svém domě! A tento výnos se nesmí přestoupit!

Hostiny, nezrušitelné královské výnosy, vztah krále a královny, vliv dvořanů na krále a král-tak-trochu-trouba budou hlavními stavebními kameny celého příběhu.

To nám hodně napovídá i o tom, jaký typ příběhu budeme číst: Bude to novela s velmi typizovanými postavami. Král-trouba, velmožové-královi kamarádíčci, a i další postavy budou podobně typizované: Mordejak-zbožný žid, Haman-iracionální a neovládající se zloduch s ohromnými ambicemi. Jen ta Ester, ta nenápadná Ester do níž se navázejí i feministky, bude netypizovaná a netypická. A to nás bude muset praštit do očí, ale to až bude Ester na scéně.

Mnoho nám také napovídá tento počátek příběhu k jeho průběhu, pointě a hlavnímu problému: Takto začala situace která

málem skončila naprostým vyhlazením jednoho celého národa – a ještě ke všemu Božího vyvoleného národa. Takhle hloupě královou zpupností a opilostí. A takto také začala záchrana tohoto národa, protože jinak by se Ester nestala královnou.

Avšak to jen připomínám a zdůrazňuji pro důležitost úvodu pro celek příběhu. Nechci kvůli tomu opomenout právě tu Vašti, která se v úvodu jen mihla a přitom je zcela zásadní.

Vypravěč nesděluje přímo důvod královnina odmítnutí. Různé výklady se pokoušejí přinést různá vysvětlení: Některé rabínské výklady mluví např. o tom, že královna měla na obličeji akné, a tak se nechtěla předvádět, protože by nebyla tak půvabná, jak by chtěla být. Feministické výklady říkají, že v tomto rozhodnutí královna Vašti bojuje proti mašinérii chlapské byrokracie a nadvlády tou trochou nezávislosti, která jí ještě zbyla uprostřed patriarchální společnosti, jež tak mohutně utlačuje ženy.

A pak je zde ještě jeden výklad, který se mi líbí, ale je jen o fous podloženější než ty předchozí: Text říká: „Král nařídil sedmi dvořanům, aby před něho přivedli královnu Vašti s královskou korunou. Chtěl národům a velmožům ukázat její krásu; byla totiž půvabného vzhledu“. A některé, opět rabínské, výklady mají za to, že král Achašvéróš chtěl, aby královna předstoupila a předvedla svou krásu *právě jen* v té královské koruně, tedy jinak nahá. Výklad se mi líbí, protože je ve stejném směru ironie vůči perskému dvoru a zejm. králi, který už má tak připito, že má už jen opravdu hloupé nápady. A ještě se tento král diví, že mu královna odmítne předvádět se nahá před jeho opilými kamarádíčky.

Nakonec však není vůbec důležité, proč se Vašti takto rozhodla, a lze najít desítky dalších zdůvodnění, protože text o jejich důvodech neříká nic. Pro příběh je důležité, že Vašti se postavila proti královskému rozhodnutí, a to bude Ester dělat také – ale reakce krále na jejich jednání bude zcela odlišná. A až Ester předstoupí před krále, aby změnila jeho rozhodnutí, vzpoměňme si na tento moment s královnou Vašti. Až bude král vydávat výnos na vyvraždění židů, vzpoměňme si na tuto situaci, ve které vydal výnos o tom, že mají muži vládnout ve svém domě a ženy jim prokazovat úctu.

A abych ještě zdůraznil důležitost detailů pro tento příběh: Jméno Vašti je odvozenina od staroperského slova „vahisti“, jež znamená „nejlepší“. Král tedy od sebe odvrhl „tu nejlepší“ královnu, která osvědčila tuto svou vlastnost i v odvaze odmítnout hloupý nápad svého manžela-krále. Nu a to také mnoho vypovídá, jako ostatně celý příběh knihy Ester, o tom, nakolik byl svět starověkého Israele doopravdy protiženský, a zda je možné takto plošně hovořit. Ne nadarmo jsou právě knihy Ester, Rút a Píseň písní třemi z pěti svátečních svitků, jež se čtou a oslavují každý rok!

Přídavek

A už jen stručně k přídavku: Tento text předchází první verš kanonického textu knihy Ester. (*přečíst*). Problémy jsou nasnadě: Text Ester říká, že Mordokaj za toto ohlášení (jež je i v knize Ester) odměněn nebyl (Est 6, 2-3): *Našel se zápis, jak Mordokaj oznámil na Bigtanu a Tereše, dva královny dvořany ze strážců prahu, že chtěli na krále Achašveróše vztáhnout ruku. Král se otázal: "Jaká pocta a jaké povýšení byly za to Mordokajovi uděleny?" Královští panoši, kteří ho obsluhovali, odvětili: "Nedostal vůbec nic."*

Další obtíže vznikají tím, že Haman je již na scéně a už je nepřátelský vůči Mordokajovi, přičemž důvodem jeho nelibosti k Mordokajovi je až Mordokajovo neklanění se mu v Est 3. A nesedí ani zdůvodnění Přídavků (kvůli těm dvěma kleštěncům).

U Přídavků je tedy zřejmá snaha ledacos vysvětlit a upravit v příběhu spisu Ester samotném, ale vytváří tím řadu dalších problémů.

Otázky, diskuse, jiné pohledy

Pak probrat: čas scházení; písně – EZ či Svítá?

téma

chtějí spíše tištěné oddíly – větší písmo, možnost dělat

poznámky

Píseň: 200 – V tvé síle, Pane Bože můj + MP // S135